

Volume 18, Issue 3
September 2020

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://osap.wpia.uni.opole.pl>

REVIEW
received 2020-05-27
accepted 2020-07-07

Marek Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, 765 s.

**Marek Mrówczyński, *Participants of Bankruptcy Proceeding*,
Warsaw 2019, 765 pages**

RAFAŁ ADAMUS

Uniwersytet Opolski

ORCID: 0000-0003-4968-459X, adamus_rafal@wp.pl

Citation: Adamus, Rafał. 2020. Marek Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, 765 s. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 18(3): 181–186. DOI: 10.25167/osap.2596.

Monografia dra hab. Marka Mrówczyńskiego pt. *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, s. 1–765 jest – z wielu względów – imponującym, bardzo starannie udokumentowanym opracowaniem poświęconym dziedzinie prawa upadłościowego. Na uznanie zasługuje zarówno zakres rozmachu badawczego monografii, szczegółowość analiz jak i przyjęte metody badawcze. Monografia pt. *Uczestnicy postępowania upadłościowego* niewątpliwie sytuuje się wśród najobszerniejszych dzieł poświęconych prawu o niewypłacalności. Jednocześnie wyznacza dobre standardy dla dalszych badań naukowych. Trafny jest semantyczny wydźwięk tytułu pracy *Uczestnicy postępowania upadłościowego*. Nawiązuje on do brzmienia tytułu działu III tytułu I części pierwszej ustawy Prawo upadłościowe, niemniej praca prezentuje w istocie rzeczy bardziej szeroki katalog uczestników postępowania niż wymieniony w art. 185–213 p.u.

Prawo upadłościowe materialne ma bardzo ścisły związek z prawem proceduralnym. Co do zasady normy materialnoprawne dotyczące uczestników postępowania mogą być realizowane w ramach procedury upadłościowej. Czynności uczestników postępowania upadłościowego mogą być wykonywane (1) w postępowaniu sądowym, jakim jest postępowanie upadłościowe, (2) w innych postępowaniach sądowych, administracyjnych i innych w związku z upadłością,

(3) w obrocie prawnym regulowanym przepisami prawa materialnego, poza postępowaniem sądowym, niemniej w związku upadłością (np. oświadczenie wierzyciela o potrąceniu, *exceptio non adimpleti contractus* kontrahenta upadłego). Punktem ciężkości pracy jest jednak analiza zagadnień proceduralnych.

Już sama rzetelna analiza pozycji prawnej m.in. wierzycieli i upadłego w postępowaniu upadłościowym przemawia za bardzo dużą wartością pracy w wymiarze zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Do głównych, a zarazem uniwersalnych celów postępowania upadłościowego należy jak najpełniejsze zaspokojenie wierzycieli. Trudno zatem przecenić prowadzenie pogłębionych, konsekwentnych badań dotyczących pozycji prawnej uczestników postępowania. Tym bardziej, że Autor uporządkował w swojej pracy wiele zagadnień teoretycznych.

Warto przyznać, że zagadnienie uczestnictwa w postępowaniu upadłościowym nie doczekało się dotychczas tak szerokiego monograficznego opracowania doktrynalnego w rodzimej literaturze prawniczej. Dzieło Autora wkracza zatem na mało eksploatowany obszar prawa o niewypłacalności. W dziedzinie prawa tak nasyconej licznymi pracami badawczymi znalezienie wolnej, a zarazem społecznie doniosłej przestrzeni naukowej niewątpliwie świadczy o bardzo trafnym doborze tematu przez Autora. Popularność badań w tej dziedzinie prawa można powitać z zadowoleniem.

Pomimo że ograniczenie tematu do postępowania upadłościowego skutkowało powstaniem dzieła o monumentalnej objętości, wypada wyrazić żal, że Autor nie zdecydował się na równoległe opracowanie problematyki uczestnictwa w postępowaniach restrukturyzacyjnych. Tym bardziej, że byłoby tu jeszcze wiele do zrobienia.

W kontekście problematyki uczestników postępowania restrukturyzacyjnego pewne kontrowersje wzbudza np. pozycja administratora hipoteki. Administrator hipoteki zawiera umowę o ustanowienie hipoteki, w której określa się przedsięwzięcie, w związku z którym powoływany jest administrator hipoteki, a także zakres zabezpieczenia poszczególnych wierzycieli. Administrator hipoteki wykonuje prawa i obowiązki wierzyciela hipotecznego na rachunek wierzycieli. Ustawodawca nie ogranicza administratora hipoteki do czynności związanych bezpośrednio z zabezpieczeniem. Powstaje m.in. pytanie, jaka jest pozycja prawna wierzycieli (w imieniu i na rachunek których działa administrator hipoteki) w przypadku otwarcia restrukturyzacji dłużnika osobistego, na mieniu którego ustanowiono hipotekę. Pojawia się wątpliwość, czy administrator hipoteki ma kompetencję do wyrażenia zgody na objęcie wierzytelności układem i na głosowanie w przedmiocie układu.

Opracowanie byłoby jeszcze wartościowsze, gdyby zostało wzbogacone o problematykę relacji pomiędzy uczestnikami głównego postępowania upadłościowego i wtórnego postępowania upadłościowego, ponad syntetyczny opis ze s. 686–690.

Autor zamknął stan prawny na 12 lutego 2019 r., dlatego poza zakresem opracowania musiały się znaleźć zagadnienia związane z uczestnikami postępowania w odrębnym postępowaniu upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, po zmianach dokonanych ustawą z 30 sierpnia 2019 r. Z tych samych względów praca nie mogła objąć problematyki uczestnictwa w postępowaniu o zawarcie układu na zgromadzeniu wierzycieli.

Tematyka została oparta zarówno na gruntownych studiach polskiej doktryny prawa o niewypłacalności, jak i na własnych, głębokich przemyśleniach Autora. Znaczącym atutem dzieła jest jego bardzo szczegółowe udokumentowanie rodzimą literaturą przedmiotu, co jest niewątpliwie ważne dla tej warstwy pracy, która została przygotowana w oparciu o metodę dogmatyczną. Ponadto rozdział czwarty pracy poświęcony jest zagadnieniom komparatystycznym. Autor odwołał się do porównania uregulowań prawa niemieckiego, szwajcarskiego, austriackiego, francuskiego i angielskiego. Dodać należy, że są to rozważania raczej pobieżne i mają posłużyć bardziej jako tło głównego wątku pracy.

Atutem opracowania jest z pewnością jego warsztat naukowy. Dywagacje poświęcone prawu o niewypłacalności Autor prowadzi na bazie bardzo solidnej podbudowy ogólnoteoretycznej, z uwzględnieniem metodologii nauk humanistycznych czy elementów logiki formalnej. Wywody teoretyczne służą wypracowaniu konkretnych wniosków, które – w pewnych wypadkach – stanowią punkt wyjścia dla dalszych poszukiwań naukowych. Główne cele badawcze zostały zaprezentowane w klarowny sposób. Każdy z rozdziałów kończy się syntetycznym przedstawieniem wniosków Autora.

Interesująca jest konstrukcja samej pracy. Autor zajmuje się w pierwszej kolejności ogólnymi zagadnieniami teoretycznymi. Następnie dokonuje prezentacji swoich badań dla wydzielenia desygnatów pojęcia „uczestnicy postępowania upadłościowego”. Po tym zabiegu Autor dokonuje podziałów, typologii i przekrojów tego pojęcia. Do mniej emocjonujących – ale ważnych – zagadnień zaliczyć należy prezentację niektórych atrybutów podmiotowych uczestników postępowania. Za nowatorski można uznać rozdział poświęcony relacjom pomiędzy zasadami postępowania upadłościowego a pozycją uczestników postępowania. Prezentacja uczestników postępowania i ich kompetencji poprzedza rozważania dotyczące następstwa prawnego uczestników postępowania i kwestię reprezentacji uczestników.

W ramach tak szerokiego tematu wybór zagadnień do analizy wymagał dokonania pewnej selekcji. Autor wykazał się przy tym umiejętnością stosowania hierarchii w selekcji zagadnień kluczowych i peryferyjnych.

Od rozważań wybitnie teoretycznych Autor sprawnie przechodzi do budowania wniosków praktycznych.

Pracę wyróżnia duża kultura prowadzonej przez Autora polemiki z innymi poglądami i koncepcjami. Prawo jest sztuką. Nie każdy pogląd może być we-

ryfikowany tak jak sprawdza się wynik wyrażenia algebraicznego. Polemika jest zatem nieodłącznym elementem wypowiedzi na tematy prawne.

Najbardziej istotne znaczenie – dla dokonania oceny w zakresie dorobku Autora – mają jednak walory merytoryczne opracowania, a jest ich niewątpliwie bardzo dużo. Pozwala to na bardzo wysoką ocenę opiniowanego dzieła. Poczynione uwagi krytyczne co do treści pracy mają charakter polemiczny.

Rozdział pierwszy pracy zasługuje na szczególną uwagę. Należy do jednego z lepszych wykładów części ogólnej prawa upadłościowego i z pewnością mógłby sam stanowić interesującą, osobną monografię.

Autor trafnie rozpoczyna swój wywód od uporządkowania kwestii juryslingwistycznych.

Interesujące są rozważania Autora dotyczące miejsca prawa upadłościowego w systemie prawa. Niemniej nie przekonuje mnie np. argument, że prawo o niewypłacalności nie jest osobną gałęzią prawa, gdyż m.in. stosunki związane z niewypłacalnością mogą być ukształtowane w inny sposób niż wynikający z Prawa upadłościowego czy Prawa restrukturyzacyjnego, np. poprzez zawarcie ugody, zwolnienie z długu, prowadzenie egzekucji z majątku dłużnika. Zauważyć należy, że *signum specificum* prawa o niewypłacalności wiąże się ze zbiorowym zaspokojeniem wierzycieli niewypłacalnego dłużnika. Układ w postępowaniu upadłościowym czy w postępowaniu restrukturyzacyjnym, przyjęty przez większość wierzycieli, nie jest odpowiednikiem ugody czy zwolnienia z długu opartego na konsensie wszystkich stron stosunku zobowiązaniowego. Poza tym stroną ugody czy zwolnienia z długu nie musi być osoba niewypłacalna, a dłużnik zawierający układ musi być niewypłacalny (albo przynajmniej zagrożony niewypłacalnością). Inny argument: to, że praca ludzka może być świadczona nie tylko w oparciu o umowę o pracę, ale np. w oparciu o umowę zlecenia, umowę o świadczenie usług, umowę o dzieło *etc.*, nie przemawia przeciwko wyodrębnieniu gałęzi prawa, jaką jest prawo pracy. Niemniej duża część doktryny uważa Prawo upadłościowe jedynie za tzw. kompleksową regulację prawną.

Autor drobiazgowo i rzetelnie przedstawia poglądy doktrynalne na temat pojęcia postępowania upadłościowego, struktury postępowania upadłościowego, celów i funkcji tego postępowania, wreszcie jego charakteru prawnego.

Postępowanie upadłościowe ma charakter rozpoznawczo-wykonawczy. W toku tego postępowania dochodzi do autonomicznego rozpoznania wierzytelności (przy sporym ograniczeniu procesowej zasady kontrydiktoryjności), a zatem w literaturze rozgorzał spór o to, czy postępowanie upadłościowe to „proces” czy „postępowanie nieprocesowe”.

Autor uważa ten spór za jałowy. Przy czym innym miejscu pracy (np. s. 235) skądinąd bardzo trafnie podnosi, że „pojęcie uczestnika postępowania upadłościowego wiązać się musi co do zasady z osobistym zainteresowaniem w wyniku sprawy”. Zatem Autor przy budowaniu bardzo ważnej tezy (na podstawie

przepisów Prawa upadłościowego) odnosi się raczej do regulacji art. 510 § 1 k.p.c. (która stanowi, że uczestnikiem w sprawie nieprocesowej może zostać zainteresowany, którym jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania) niż do przepisów o współuczestnictwie w procesie czy przepisów o interwencji w procesie. Czy konstrukcja odesłania do procesu zamieszczona w Prawie upadłościowym i naprawczym i od 1.1.2016 w Prawie upadłościowym była „dobrą zmianą”? Przypomnieć należy, że art. 68 rozporządzenia z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe przewidywał, że „w postępowaniu upadłościowym, nie wyłączając postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego ze zmianami i uzupełnieniami, zawartymi w niniejszym prawie”. Przepis ten był trafnie odczytywany jako „przekierowanie” do stosowania przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Czy na bazie sporu o charakter postępowania upadłościowego nie byłoby warto przeprowadzić krytyki obecnej konstrukcji odesłania jedynie do przepisów o procesie? Ustawodawca nie posiadał atrybutu nieomyślności. Być może do postępowania upadłościowego należałoby odpowiednio stosować jeszcze inne wątki z art. 510 § 1 k.p.c. czy inne zasady ogólne postępowania nieprocesowego. Autor przywołuje tezę, że „nazwa «proces» zarezerwowana jest dla oznaczenia tylko podstawowego trybu sądowego postępowania cywilnego rozpoznawczego”. „Proces” to jednak określona konstrukcja prawna z pewnymi charakterystycznymi cechami, a postępowanie nieprocesowe (wcześniej eufemistycznie określane jako „niesporne”) to procedura z różnych względów nieodpowiadająca tym zasadniczym cechom konstrukcyjnym procesu. O istocie instytucji prawnych powinna rozstrzygać głównie ich treść, a nie systematyka czy konstrukcja techniczna.

Szczególna staranność naukowa Autora jest widoczna w kontekście rozważań nad pojęciami „strony” i „uczestnika” postępowań wobec niekonsekwencji w tym zakresie samego ustawodawcy. Autor zajmuje się problematyką podziału uczestników postępowania na uczestników w znaczeniu formalnym i w znaczeniu materialnym.

Rozmach badań pozostawia pewien niedosyt co do sformułowania wniosków *de lege ferenda*. Wydaje się, że są pewne obszary prawa o niewypłacalności, dotyczące pozycji uczestników postępowania, które wymagają reformy, a przynajmniej dyskusji co do sensu przeprowadzenia ewentualnych zmian. Ponieważ w upadłości może być zawarty układ (art. 266a i nast. p.u.), pojawia się np. pytanie, czy obecny model regulacji konwersji wierzytelności na udziały bądź akcje, który cały ciężar decyzji pozostawia w rękach autora propozycji układowych i większości wierzycieli, nie wymaga zmian? Udziałowcy (akcjonariusze) nie mają możliwości wypowiedzenia się w sprawie podwyższenia kapitału zakładowego w trybie układu w odniesieniu do spółki kapitałowej w upadłości. Udział czy akcja w spółce kapitałowej w upadłości jest tytułem własności. Ów tytuł podlega konstytucyjnej ochronie ze strony państwa. Kodeks spółek handlowych

wprowadza szereg gwarancji dla dotychczasowych wspólników (akcjonariuszy) przy podwyższaniu kapitału zakładowego. Zmiana proporcji udziału w kapitale zakładowym ma bardzo duże znaczenie, co jest szczególnie widoczne, jeżeli spółka ma stosunkowo mały kapitał zakładowy, a duże kapitały własne. Czy zatem uczestnikami postępowania – w przypadku konwersji wierzytelności na akcje – nie powinni być *de lege ferenda* udziałowcy (akcjonariusze) upadłego? Innym zagadnieniem jest kwestia wysokości opłat sądowych w procedurze zaskarżania listy wierzytelności. Czy i w tym wypadku nie powinno dojść do istotnych zmian?

Wydaje się również, że poruszony w monografii temat mógł być uzupełniony o materię wynikającą z dyrektywy 2002/14/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 marca 2002 r. ustanawiającej ogólne ramowe warunki informowania i przeprowadzania konsultacji z pracownikami we Wspólnocie Europejskiej.